

סוכות – אהבת ישראל

[שיחה 1 – נכתב ע"י הרב משה צוריאל, מתוך ספרו "אוצרות התורה" - חלק "מועדים" שבכרך ב'.
בהרהר. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

מצַנֶת-הַתּוֹרָה שהאדם יקח בחג הסוכות ארבעת המינים, מלמדת את האדם על אחדות ישראל. כך אמרו במדרש: ♦ "מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. ♦ כפות תמרים, מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה, ואין בהם מעשים טובים. ♦ וענף עץ עבות (=הדסים) יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. ♦ וערבי נחל, אין בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקב"ה עושה להם? לאבדם אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו. ואם עשיתם כך, אותה שעה אני מתעלה. 'הבונה בשמים מעלותיו' ואִיִּמְתִי הוא מתעלה? כשהן עשויים אגודה אחת". (ויקרא רבה ל"ב)

גם בגמרא אמרו: "ד' מינין שבלולב, ב' מהם עושין פירות (אתרוג ותמרים) וב' מהם אין עושין פירות (לולב וערבה). העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין פירות... ואין אדם יוצא ידי חובתו עד שיהיו כולן באגודה אחת. וכן אין ישראל בהרצאה (=למחילת עוונות) עד שיהיו כולן באגודה אחת". (מנחות כז.).

וגם תלמידי חכמים צריכים לכוף את דעתם זה לזה שיתכוננו איש איש לשמוע מה היא דעתו של חברו. "כפות תמרים, אלה ת"ח שכופין את עצמם ללמוד תורה אלו מאלו". (ויקרא ל"א). כלומר אע"פ שכל אחד בטוח בעצמו שהוא חקר ועיין וכבר הכיר את האמת, אבל עליו לכבד את דעת חברו ולהאזין לדבריו, לשקול בסבר פנים יפות שמא יש מן האמת גם בדבריו של המתנגד אליו!. (עיין "באר הגולה" למהר"ל, עמ' יט-כ.). [במקום אחר (שיחה בנושא "לימוד קבלה, כן או לא") צטט הרב דברים מן אגרות חזון איש (חי"א אגרת לג) ונראה לצרפס כאן – "עיקר עֲלִיָּה בתורה היא להבין דעת הניגוד תמיד, ואח"כ לשקול בפלס איזו דיעה מכוונת טפ"י. גם בענייננו – יש לטרוח להבין מדת האמת שבכל אחת משתי השיטות הללו. ואמנם לפי שורש-נפשו של הלומד, יטהו דעתו לאחת משתי הדיעות. אבל תמיד יש לו לזכור כי כיון שאנו עסוקים בדברי גדולי עולם, אין לזלזל בדברי הצד המתנגד, אלא "אין לך דבר שאין לו מקום", לפי בעלי שורש-נפש ההוא]

הנה אנו לומדים מכאן משמעות עמוקה מאד מן מצוה זו של "ארבעת המינים". בכל שנה ושנה ואנו מחדשים שוב את חיינו, מצוה זו היא ראשית לתיקונים שלנו. ככתוב: "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וענף עץ אבות וכו'". הביאו במדרש: "אמר הקב"ה (ע"י תשובתכם בראש השנה ויום הכיפורים) הרי ויתרתי לכם על כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשיו הוא ראש חשבון, ולקחתם לכם ביום הראשון, ראשון לחשבון עונות". (תנחומא, אמור, כב).

אנו צריכים לעיין היטב איזה רעיון או סגולה יש במצוה זו שבה ניצל מכל עונותינו?
ההמשך דלהלן מבוסס על רעיון מן ספר "מתן תורה" של הרב יהודה אשלג, מחבר פירוש "הסולס" על הזוהר, אמנם הוספתי עליו מקורות מן מהר"ל, רמח"ל ו"רוח חיים" לגר"ח ולו"י, וסגנתי בלשוני:

רמח"ל (תחילת ספר "מסילת ישרים") לימד אותנו כי כוונת ה' בבריאה היתה כדי להיטיב עם הנבראים. ושאל: ומה היא ההטבה הגדולה ביותר? ועונה: שהללו שה' מטיב אתם לא ירגישו בושה במה שמקבלים, "נהמא דכסופא", אלא ירויחו שכרם בזכות גייעם ועמלם. ("דעת תבונות", קטעים יח, קנח). יש להעיר, שמה שרוב הבריות בזמננו אינן מרגישות שום מצוקה מעצם המחשבה שיקבלו שכר הנצחי כ"לחם חסד" ולא בזכות מאמצייהם, זה נובע מחולשתנו שעברנו רבות פעמים על המושג של "שונא מתנות יחיה". לכן לפי קלקולנו במדות, אנו חושבים שעדיף לנו לקבל "חנם" מאשר להתאמץ ולהשיג בזכות. אבל בעולם האמת, אחרי מותנו, נתעורר להכיר שוב את הנכון.

אבל מדברי מהר"ל למדנו על בעיה שניה.

כי כל מהות הנבראת צריכה להיות דומה מאד לתכונותיו של הכח הבורא. (ניצח ישראל, פ"ג, וכן הוא במו"נ אעב ועד). לדוגמא, כמו שהקב"ה הוא "אחד ומיוחד", כך התכונה המאפיינת את הנברא שנעשה על ידו, גם היא צריכה להיות היחידות! (עד כאן כתוב בקטע הנ"ל מ"ניצח ישראל"). וממשיך בספר "מתן תורה" שכיון שבבורא יש לו תכונה "לתת לזולת" ולא לקבל מהזולת ("דגמירי דמיהב יחבי, מישקל לא שקלי" – תענית כה), כך חייבת להיות גם בנברא תכונה זהה. אבל יש כאן קושי בעצם, כיון שה' ברא את הנברא כדי להיטיב לו, הרי הנברא צריך "לקבל" את ההטבה, ובכן כיצד יימנע ממנו "נהמא דכסופא" לחם-חסד?

תשובה לכך: כי בקידושין (ז.) אמרו שכדי לקדש האשה, האיש צריך לתת לאשה ולא להיפך. אבל אם הוא אדם חשוב, והיא נתנה לו והוא אמר הנוסח של הקידושין, באותה ההנאה שיש לה שאדם חשוב קבל ממנה, נחשב כאילו הוא נתן לה דברמה והיא מקודשת.

כמו כן, כאשר אדם בעל-מוסר ועדינות מתארח אצל חברו ומציעים לו לאכול, צעדו הראשוני הוא לסרב לקבל ממנו מאכל ומשתה (שמא הוא מטריח עליו) וגם משום "שונא מתנות יחיה" (עיין מגילה כח). אבל כאשר בעל הבית מפציר בו שוב ושוב, נכנע לו האורח משום שלכאורה כעת הוא המטיב עם בעל הבית בזה שהוא מסכים לאכול אצלו. עכשיו אין הוא "המקבל" אלא "הנותן".

ובכן, ממשיך ספר "מתן תורה", היות שרצונו של הקב"ה הוא להיטיב לברואיו (כמבואר בספר "רוח חיים" לגר"ח ולווין, בפירושו למשנת "אל תהיו כעבדים המשמשים") – אותו אדם המכוון דעותיו כדי לתת לה' אפשרות לקיים בנו רצונו זה להיטיב אתנו, הריהו שב להיות "נותן ומעניק" ולא רק "מקבל". עד כאן מספר "מתן תורה".

הדברים הללו עמוקים הם מאד, והלואי נהיה ראויים לממש אותם ולא רק להגיד אותם בתור "דברי תורה". אבל אין זה גורע מתוקף החיוב שלנו להתקרב ולהגיע יותר ויותר לרמתם הנעלה. כדי להגיע למימוש "עבודת ה'" ברמה כזאת, הסעיף הראשון הוא שהאדם יתגבר על אנוכיותו. האדם צריך לבטל את גאותו ולראות את עצמו כאבר אחד מכלל ישראל, כְּבָטֵל אֶל הַכֹּל.

והרי לכן היו הקרבנות במקדש אחד משלושת יסודות העולם. – מבאר מהר"ל ("גבורות ה'", פרק סט) שהם באו לחנך את האדם איך כל דברי החומר יחזרו להיות עפר ואפר, איך כל הגופניות חוזרות שוב לאפס. ע"י מחיקת החשיבות של כל היש, ממילא האדם חוזר להכיר את הנמצא היחיד הבלעדי, המציאות המוחלטת של הקב"ה. כל ההתמודדות שהיתה בעולם בין הטוב והרע, היא הסיפור אם האדם יטה אחרי יוצרו או אחרי יצרו, האם האדם סוגד לתאוות לבו, או מבטל הכל לפני הצרהעליון של יוצר-כל.

וזהו פנימיות המשמעות של אותו פסוק נפלא "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" (שמות יט, הז).

שלוש מעלות רמות ייעדו לנו ע"י קבלת התורה: (1) סגולה (2) ממלכת כהנים (3) גוי קדוש.

• המעלה הראשונה היא "סגולה", כלומר דבר בלי טעם וסיבה ניכרת. כמו מטמון שמסתירים באוצר המלך, מוסתר מעין האדם.

• המעלה השניה היא להיות "כהנים" לכל האנושות, מובילים ומחנכים לכל שאר הברואים.

• והמעלה השלישית, להיות "קדושים", כלומר פרושים מכל החומריות. (כדברי חז"ל ורש"י על ויקרא יט).

כל זאת על ידי מה? על ידי "כי לי כל הארץ". מה הקשר? חז"ל הסבירו שלשון "כי" באה לבטא "או, דילמא, אלא, דהא" (ר"ה ג.) וכאן בפסוקנו נראה כי ענינו הוא "דְּהָא". (=שהרי). היות שהכל שייך להקב"ה, אין לכם לדאוג לצרכי עצמכם כלל, שאין בזה שום חשיבות.

כך לשונו של מהר"ל: ♦ "כי אין במציאות רק (=כי אס) השם יתברך שהוא מחויב המציאות, והנמצאים שנמצאו מאתו". (על אבות, דף כו). ♦ "כי דבר מחויב הוא וברור שאי אפשר שיהיה דבר זולת השי"ת, ובזה שהעולם נברא לעבוד את השי"ת היה כל העולם חלק גבוה, ובזה יש מציאות אל העולם". (שם, דף כז). ולכן תסיחו דעתכם מבעיותיכם האישיות. כמו שהכחנים לא קבלו חלק בא"י, כי "ה' הוא נחלתו" (דברים י, ט), כך אין לכלל עם ישראל חלק בנכסי החומר, כי כל עניינם קודש לשם שְׁרוּת במקדשו של הקב"ה. ובזה יתקיים "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש, שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו". (תהלים כז, ד). והא כיצד יֵשֵׁב לו האדם כל ימות חייו בבית ה'? וכי איננו צריך לשאת אשה, ולגדל ילדים, ולהתפרנס, ושיהיה לו שיח ושיג עם שאר הבריות? אלא הכוונה היא כך, כיון שכל כוונותיו קודש לה', הרי בזה הוא יושב ממש "בבית ה' כל ימי חייו". (ראה שו"ע או"ח סי' רל"א)

בסיכום: להיות לה' עם סגולה, ממלכת כהנים וגוי קדוש; מטרות הללו הן ברביצוע למי שיודע היטב בכל נימי נשמתו "כי לה' כל הארץ". לכן התוצאות יהיו –

- שהחקלאי העובד את שדהו איננו מתכוון למען רווחי כסף, אלא כדי להתפרנס ביושר ובאמונה וללא רבב של חטא. (עיין עירובין כא: "נצא השדה").
- כן בעל מכולת חייב לכוון כי רצונו לשֹׁנֵק לחם וחלב לצרכי המשפחות המרובות הפוקדות את חנותו יום יום. מה שהוא אגב כך גם מרויח קצת רווח כסף, זהו דמי קיום כי גם לו עצמו יש משפחה שהוא חייב ע"פ דין-תורה בפרנסתם.
- וכך כל איש ואיש יחדל מלבסס כל התענינותו בקידומו האישי, אלא יתבטל תוך מערכת כלל ישראל ושואף לטובתם ושיפורם. ובכך הוא מתבטל לאלהות שיש בעולם, אשר ה' קשר את שמו בשגשוגם של ישראל.

בזה יהיה מוסבר לנו קטע קשה בגמרא.

גר אחד בקש להתגייר על מנת שהלל הנשיא ילמד אותו כל התורה כולה בעת עמידתו על רגל אחת. ענה לו "דעלך סני, לחברך לא תעביד. זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא זיל גמור" (שבת לא). רש"י טרח לבאר כיצד כלולים בזה גם כן כל מיני מצוות שבין אדם למקום, באומרו שגם הקב"ה נקרא "רעך".

אלא מבאר ספר "מתן תורה" שע"י שהאדם מבטל את ריכוזו באהבתו העצמית, והוא כבר פונה החוצה אל הזולת, ממילא הוא גם יכיר בַּמְצִיאוֹת שהיא על כל מיני המציאות = הקב"ה – ולא ירצה למנוע נחת רוח מהקב"ה בשום פנים ואופן. אבל הפגיעה הראשונה להגיע לזה היא לצאת מהפרטיות, ולהרגיש את עצמו אחד עם כלל ישראל. וזהו מה שאמרו חז"ל (ירושלמי, נדרים טז) על אחד שהיה חותך בבשר שהיה מחזיק ביד שמאלו ע"י הסכין שביד ימינו, ונכשלה יד ימינו וחתכה ביד שמאלו, האם יעלה על הדעת שהשמאל תחטוף את הסכין ותנקום בימין ולחתוך גם אותה? והרי הכל גוף אחד, המרגיש בכאב כל חלק ממנו? כך הרי כתוב "לא תקום ולא תטור את בני עַמְּךָ", שהם "עַמְּךָ" כיון שכל ישראל הם כגוף אחד.

ולכן על הפסוק "אם כסף תלוה את עמי, את העני עַמְּךָ" (שמות כב, כד) אמרו (תנחומא, משפטים, טו) "הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני, (ודרשו כן ממה שכתוב) עַמְּךָ". "עַמְּךָ" שהעני באותה מצוקה של עניות כמודך! למרות שאינך עני כלל – כלומר, תרגיש שהוא אתה, ואתה הוא. (ע"ע ביאור רש"י הירש, שם). וכן כתב רדב"ז. (על הרמב"ם, הל' ממרים, ב/ד).

בזה מובן מאד מה שאמרו חז"ל: "הכופר בגמילות חסדים כאילו כופר בעיקר". (ילק"ש שופטים, רמז ס"ד) כי הא בהא תליא.

ולכן, אמנם בסוכות אנו מזמינים משך שבעת הימים שבעת האושפיזין אברהם, יצחק, יעקב וכו'. אבל מובא בזהר (ג/קד). שבכל יום מן סוכות צריכים לשַׁמֵּחַ גם את המסכנים והעניים. ואם באותו יום

בעלהבית לא הזמין לסעודתו איזה עני (או לפי עצת ספר "פלא יועץ" לא שלח לביתו של העני כסף עבור מזון) האושפיזא של אותו היום מסרב להכנס לסוכה ההיא, ועוד גוער "אל תלחם את לחם רע עין".

וכמה יפה כתב הרמב"ם (הלי מגילה ב/ז) "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו. שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים. שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה שנאמר 'להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים' עכ"ל. ודוקא סימן זה מסמל מי הוא באמת מצאצאי האבות הקדושים ומי הוא מצאצאי ערב-רב. "כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם על הבריות, בידוע(!) שאינו מזרעו של אברהם אבינו". (ביצה לב.).

נסיים עם גימטריא נאה של אדמו"ר מקורנא. ("היכל הברכה").

הפסוק "ואהבת לרעך כמוך אני ה'" הוא בחשבון 907 כמו חשבון הפסוק "ואהבת את ה' אלהיך". כי העובד על מדה זו של אהבת הבריות, מיד אהבת ה' שורה בלבו כי היא היתה סיבת שרשית לאהבה זו. ועוד, בסוף הפסוק כתוב "כמוך" והוא בגימטריא 86 כמו שם "אלהים". כלומר, תאהב את רעך כי גם בו יש ניצוץ של אלהים בקרבו, "כמוך".

שמה יש רמז מסוים לכך בפסוק "כל האזרח בישראל ישבו בַּסֶּכֶת" (ויקרא כג, מב) (כתיב חסר ב' ווין, כאילו סוכה אחת) – ואמרו חז"ל, "מלמד שכל ישראל ראויים לישוב בסוכה אחת" (סוכה כו:) והרעיון מבואר. וזהו התיקון.